

ПРОИЗХОД НА ДИАЛЕКТНАТА ЛЕКСИКА В ТОПОНИМИЯТА НА ПЛЕВЕНСКО

Анелия Петкова

(Велико Търново, България)

В работата се разглежда произходът на диалектната лексика, залегнала в основата на топонимите в Плевенско. Откриват се домашни и чужди диалектни думи, като преобладаващата част от тях е домашната диалектна лексика (общославянска и старобългарска), а чуждата е съвсем ограничена и е заета от турски и гръцки език. Това доказва българският характер на топонимичните названия в Плевенско.

* * *

Местните имена, като вторично образувани имена, са богат извор на остарели, редки, изчезнали и диалектни думи. Записването на топонимите на терен става в диалектното им произношение, което означава, че топонимите са свързани с дадена диалектна област. Изясняването на етимологията на топонимните названия се опира преди всичко на фонетико-граматичните и лексикалните особености на съответния говор (Ковачев 1982: 21).

В предложената научна разработка се разглежда произходът на диалектната *лексика*, залегнала в основата на топонимите в Плевенско.

Местните имена в Плевенско да обект на специално проучване (Петкова 2010), което обхваща 55 селища: 7 града: *Долна Митрополія, Долни Дъбник, Левски, Пелово* (днес *Искър*), *Плевен, Пърдим, Славяново*, и 48 села: *Аспарухово, Беглѐж, Биволаре, Божурица, Борислав, Бѐхот, Брестовѐц, Бръшляница, Букѐвлѐк, Бъркач, Вълчитрън, Върбийца, Гърна Митрополія, Гърни Дъбник, Горталово, Градина, Гривица, Дисѐвица, Згалѐво, Злокучене, Каменец, Катѐрица, Койловци, Комарево, Крушовица, Къртожабене, Къшин, Ласкар, Николаѐво, Обнѐва, Одрѐне, Опанѐц,*

Ореховица, Пелишат, Петърница, Писарово, Подъм, Радешево, Ралево, Рибен, Славовица, Староселци, Тодорово, Тотлебен, Гръстенник, Тученица, Търнене, Ясен. Разположени са в централната част на Дунавската хълмиста равнина, между долните течения на реките Искър и Осъм. Монографичното изследване обхваща фонетичните, морфологичните, словообразователните и лексикалните особености на топонимните названия в Плевенско. Слад внимателен прочит и анализ се установи, че най-интересни са лексикалните особености, които доказват старинността на топонимите, историята и културата на този регион: запазени редки и остарели думи (отдавна изчезнали от книжовния български език); диалектна лексика, която свързва топонимите на Плевенско не само с местния – белослатинско-плевенския диалект (северозападна група), но и с останалите български диалекти в българското езиково землище.

Диалектите са остатъци от по-стари общественно-икономически формации и в своя строеж като езикови образувания пазят много архаични особености, които най-ярко се проявяват в речника и в граматичния строеж (Стойков 1993:321). Проучването на произхода на българската лексика, както и съпоставителните и етнолингвистичните изследвания допринасят за разкриването на генезиса на българския народ, за изследването на неговата материална и духовна култура през вековете.

След подробен анализ на диалектната лексика в топонимите на Плевенско се установи, че по-голямата част от нея има **домашен произход** и само определен брой думи имат **чужд произход** – основно гръцки и турски.

I. ДИАЛЕКТНА ЛЕКСИКА С ДОМАШЕН ПРОИЗХОД

Като основа на топонимичните названия можем да посочим диалектни думи, отдавна забравени и твърде интересни: **бланà, бѣднѣ, вѣрвище, гред, грѣстѣлник, дрѣмка, задѣнка, зѣмѣ, клѣсавица, крѣвул, кѣбел, минѣшка, млàка, мѣртвѣща, напѣй, нерѣзина, òбрѣт, обрѣк, òрница, полугàр, прѣсад, присѣде, прѣган, прѣгон, прѣкар, прѣдище, разкѣл, раст, рогул, рудина,**

ру̀па, сѐрей, скок, сла̀тина, слон, средо̀к, средорѐк, стѹбел, стѹбла, грѹница, чернѹка.

По-голямата част от разгледаните диалектни думи са регистрирани *само* в *едносъставни*, а някои някои – *и в двусъставни топонимични названия* (за по-голяма прегледност пред думата е поставен знакът #):

#бл̀ан̀а – *Блана* [Бл̀н̀а] – Бож., С 1,5 – местност с обработен оборски тор, насечен на парчета. От *диал.* **бл̀ан̀а** 'буца сушен тор' (РБЕ т.1); *нар.* **бл̀ан̀а** 'едра буца прѣст на нива' (ПРОДД); *обл.* **бл̀ан̀а** 'чим' (БТР).

Още: *диал.* **бл̀ан̀а** 'буца сушен тор за горене.' – Произв.: *бл̀ан̀ав* (за нива), *бл̀ан̀ица* умал. (Гр̀н̀ско). – Рус. диал. *оболонье* 'влажни ливади', *болонь*, *болонье* 'низина, мочур', укр. *болоня* 'пасище, мера', белорус. *болона* 'открито място пред село', чеш. *blana* 'морава', пол. *blonie* 'поляна, лѣка', гор. луж. *blońk* 'малка лѣка'.

от *праслв.* **bol-na* – сродно с лит. *bala* 'торфено блато', от корена в *блато*; заето в арум. *blánă* 'буца'. (БЕР т.1).

#б̀д̀н̀е – *Б̀д̀нето* [Б̀д̀н̀ету] – 1) Грив., З 4 – дол с извор, в който е сложено малко буре, за да се гребе по-лесно водата; 2) Пелш., З 10 – извор, течащ под ствола на старо дѣбово дѣрво. Член. от *диал.* **б̀д̀н̀е** 'малко буре' (ПРОДД); **б̀д̀н̀е** 'буре, бѣвичка' (РБЕ т.1).

Още: **б̀д̀не** 'голямо буре' (Гърновско), **б̀д̀н** (Ново село, Троянско; Видин), **б̀нде** (Ботевград), **б̀д̀м** (Гостилица, Дряновско). Срхв. *ба`дањ*, словен. *bədnj* 'каче, чебър', рус. *бодня*, чеш. *bedna*, пол. диал. *bednia*.

от *праслав.* **bdънь*. В бълг. диал. *б̀нд̀е* има метатеза, както в рус. *бондър* от *боднър* (БЕР т.1).

#в̀р̀в̀ище – *В̀р̀вището* [В̀р̀иштету] – 1) Бох., Ю 1; 2) Бр̀ш., И 2; 3) Рад., Ю 1 – черен път, през който минават хора и животни, за да излязат на полето; [В̀р̀виштету] – Яс., ЮИ 2 – пасища, през които се минава за други места. От *нар.* **в̀р̀в̀ище** 'планинска пътека' (ПРОДД); *диал.* **в̀р̀вище** 'място, където вървят, минават постоянно

много хора или животни; път' (РБЕ т.1). Срвн. *Връ'виштету* в Луковитско (Иванова 2009); *Въ'рвището* в Казанлъшко (Константинова 2008).

Двусъставни: *Скокливото вървище, Циганско вървище*

#**гред** – *Греда* [Грѣдъ] – 1) Зл., СИ 2 – пасище на бряг; 2) Пис., И 4 – пасище на хълм; 3) Слвц., СЗ 6 – пасище на хълм. **Член.** от *остар.* **гред** 'малък проточен хълм' (РБЕ т. 1).

Още: **гред** 'слог на нива' (СЗ). – МИ *Гредовете* – ниви, ЮИ Новоселци, Видинско. – Словен. *grënd* жр., лит. *grindis*. В български език е настъпила промяна на рода. – Рум. *grind* 'издигната земна част в блатиста местност' и унг. *gerend* 'издигната земна част' са заемки от български (БЕР т.1).

#**гръстѣлник** – *Гръстелника* [Гръстелникъ] – Д.М., Ю 4 – местност, някога засявана с коноп. **Член.** от *диал.* **гръстѣлник** 'нива с гръсти' (ПРОДД). Срвн. *Гръстѣлникъ* в Луковитско (Иванова 2009).

Двусъставни: *Сѳфчуф гръстѣлник.*

#**дръмка** – *Дръмката* [Дръ'мкътъ] – 1) Т., ЮИ 4 – храстовидна гора на невисок хълм; [Дръ'нкътъ] – 1) Кат., С 2 – пасище, обрасло с храсти и тръни; 2) Кърт., И 0,5 – пасище и горичка от габър; 3) Туч., СИ 3 – нискостеблена гора. От **дръмка** с преглас *м > н*. **Член.** от *диал.* **дръмка** 'нисък храст' (ПРОДД); *диал.* **дръмка** 'храст; голяма и гъста гора' (РБЕ т.1). Срвн. *Дръмкътъ* в Луковитско (Иванова 2009).

Гавазка дръмка, Горната дръмка, Долна дръмка, Долната дръмка, Дядовата Генова дръмка, Копчовата дръмка, Кьорчовата дръмка.

#**задънка** – *Задънката* [Зъдънкътъ] – 1) Бив., СЗ 3,5 – два хълма в края на равно поле; 2) Бегл., 3 6 – стръмна стена зад долчина без изход. **Член.** от *диал.* **задънка** 'заден капак на кола; задна част на нещо' (БТР). Членувано от **задънка**, а то от **задънвам** и **задъням** 'туриям, заковавам дъно на нещо' (БТР).

Още: **дно** 'долна преграда или част на съд, дно' (Грудово, Благоевградско, Кюстенделско, Софийско, Брезнишко, Трънско, Ботевградско, Ихтиманско, Чепино, СЗ) – срхрв. *dnò*, рус. *дно*, чеш., пол., гор. луж., дол.луж. *дно*. – **стб.** **Дъно, бездъпъ; задънка** 'задна преграда, щит на кола' (Осиково, Свогенско), *задънена улица* (Зап.)

от **праслав.** **dnno* от **dnno*, сродно с лит. *dubùs* 'дълбок', *daubà* 'дол', латв. също (БЕР т.1).

#зъмя – Зъмилото [Зъм̀луту] – 1) Бив., СИ 2 – храсти и камънаци, където се развъждали змии; 2) Оп., СИ 2 – заоблен хълм, където се срещали змии. **Член.** от *диал.* **зъмя** 'змия' (РРОДД).

Още: **зъмя** 'змия' (Шуменско), **зѣмя** (Севлиево, Казанлъшко), **земя**, **замня** *диал.*; **стб.** *зѣмиобразепъ, зѣмиохраепъ*. Произв.: *Зъм̀иняка*, извор при Момино, Варненско, *Зъм̀иня'ка*, гори при Конаре, Казанлъшко, *Зъм̀инека*, гора при Червена вода, Русенско, *Зь'мският дол* при Турия, Казанлъшко, *Зь'мско кладенче* при Габрово.

от **праслав.** **zъmjā* от един произход със *земя, змия* (БЕР т.1).

#кл̀савица – Клисавица [Клис̀вица] – 1) Оп., СЗ 0.2 – ниви в равнина; 2) Ор., Ю 4 – ниви. От *обл.* **кл̀савица** 'лепкава, глинеста пръст или почва' (БТР); **кл̀савица** 'жилава глина, иловица, хума' (Герв, РБЕ т.2).

Още: **кл̀са** 'глина'. – Произв.: *кл̀сав* (за хляб) суров, недопечен, тестен; (за земя, глина) лепкав; *Кл̀савица* при Цариброд, *Кл̀савицата* в Троянско, *Кл̀савец* при Правец, Ботевградско, *Кл̀савото*, *Клис̀ака* в Габровско, *Кл̀сава* мог̀ла при Радомир и др. – Начално значение 'лепкава пръст. Без славянски съответствия, произв. от корена, от който е *клей*.

от **праслав.** **къл-јь* (БЕР т.2).

#кр̀вул – Кривуля – [Кр̀вул'ъ] – 1) Бр., СЗ 0,5 – ниви в низина, сред които някога кривяла рекичка, а днес криволичещ път; 2) Гр., ЮЗ 1 – ниви около извивката на р. Вит; 3) Кат., З 2,5 – ниви около криволичеща бара. **Член.** от *диал.* **кр̀вул** 'завой на път и на река;

криволичещ път'. – Произв.: *Кривуль* често в Михайловградско, *Кривула* в Пирдопско, *Кривуля* в Казанлъшко, *Кривулѐцът* при Стойките, Севлиево, *Криву'й* при Дълги дел, Михайловградско – Произв. от *крив*, **стб.** *кривъ*, *кривна*??

от **праслав.** **krivъ* (БЕР т. 3).

#къбел – *Къбел* [Къ'бел] – Пет., И 2 – гора с ливади и ниви до мястото на старото село *Къбел*. От *диал.* **къбъл** 'ведро', **стб.** 'крина, мярка (за храни)', *чслав.* **къбълъ** 'каца'. – Произв.: *кѝбле* 'къса тръба на долния воденичен улей', *къблѝца* 'ведро' (Дервент, Дедеагачко, Съчанли, Гюмюрджинско). –

от **праслав.** **kъbylъ*, заето чрез ствиснем. **kubelъ* 'малко ведро за мляко' (БЕР т.3).

#минушка – *Минушката* [Минѝшкѝтъ] – Ком., С 2 – малко дървено мостче над селската рекичка. От *диал.* **минушка** 'дървено мостче за преминаване на река' (РРОДД).

#мла̀ка – *Млаката* [Мла̀кѝтъ] – 1) Бив., С 1 – старото корито на р. *Вит*, което при валежи образува блато; 2) Оп., СИ 2 – много мочурливо място; 3) Пеш., И 4 – ливади в мочурливо място; 4) Рал., С 3 – ливади в мочурливо място. От *нар.* **мла̀ка** 'мочурливо място; мочур' (РРОДД). Срвн. *Мла̀кѝтъ* в Луковитско (Иванова 2009); *Млак̀ата* в Брезнишко (Велев 2009). – общославянско, съхранено почти навсякъде в славянската топонимия (Ангелова-Атанасова 1996:101).

Двусъставни: *Бельовската млака*, *Долната млака*, *Тотина млака*, *Черньова млака*.

#мъртвѝца – *Мъртвѝцата* [Мъртвѝцѝтъ] – 1) Пис., СИ 3 – неплодородна почва, заливана от водите на р. *Искър*; 2) Слвн., СЗ 4 – неплодородна мочурлива местност. От *диал.* **мъртвѝца** 'усойно място; застояла вода, блато' (РРОДД); **мрътвѝца** 'мрътвина, мрътвичаво място, дето не хваща или малко хваща слънце, усое; вода, что не тече, застоялася вода като в блато; блатливо място' (Геров РБЕ т. 3).

#**напòй** – *Напоя* [Нàпул’ъ] – 1) Бегл., И 5; 2) Бох., И 0,5 – ниви и извор, където пасе добитъкът. От *обл.* **напòй** ’място на река или вода за поене на добитъка’ (БТР), с епентетично *л*; **напой** ’място на река, на вода, дето поят добитъка; водопой, поило’ (Геров, РБЕ т.3).

#**нерèзина** – *Нерезините* [Нериз̀ните] – Ник., ЮИ 0,3 – висок хълм с лозя. От *диал.* **нерèзина** ’лозе оставено нерязано’ (Геров, РБЕ т. 3).

#**òбрът** – *Обреца* [Убрèштъ] – Д.Д., И 4,5 – ливади, някога ниви. От *диал.* **òбрът** ’край на нива, където се обръща ралото’ (РБЕ т.3).

#**обрòк** – *Оброка* [Убрòкъ] – 1) Бук., С 1 – някога оброчище, сега лозя; 2) Бърк., С 1,2 – хълм, на който има оброчен камък; 3) Яс., СЗ 2 – някога оброчище, сега ливади. От *диал.* **обрòк** ’място, където се прави служба оброк; оброчище’ (БТР).

#**орн̀ица** – *Орницата* [Урн̀ицътъ] – Лас., СИ 2 – разорана поляна и превърнатата в нива. От *диал.* **òрница** ’нива, неорана, необработвана от 2-3 години’ (БТР); **орн̀ица** ’в средата на гора поляна, обрасла с трева; нивище, оставено да прележи’ (Геров, РБЕ т.3). Срвн. **О’рниците**, **О’рницъ** в Луковитско (Иванова 2009); **Орн̀ица**, **Орн̀ице**, **Орн̀иче** в Брезнишко (Велев 2009); **Орн̀ицата** в Поповско (Димитрова-Тодорова 2006); **Орн̀ицата**, **Орн̀иците**, **Орн̀ичките** в Казанлъшко (Константинова 2008).

Двусъставни: *Сердàрска òрница*.

#**полугàр** – *Полугаря* [Пулугàр’ъ] – 1) Бегл., И 2; 2) Ком., С 4; 3) Кърт. Ю 1; 4) Лас., СЗ 4; 5) Од., ЮЗ 1 – ниви и поляни, някога кошари за овце. От *диал.* **полугàр** ’кошара за добитък’ (РРОДД).

Двусъставни: *Бузов полугàр*.

#**пр̀исад** – *Присадницата* [Присàдницътъ] – Ник., СИ 1 – овощна градина с благородени крушови дървета – присади. От *диал.* **пр̀исад** ’облагородена круша; изобщо присадено овощно дърво’ (БТР).

#прòган – *Проганя* [Прòгън'ъ] - от обл. **прòган** 'пасище или неорано място около село, където изкарват добитъка' (БТР). Вж. **Проганя** [Прòгън'ъ] в с. Брестè, с. Дèвенци и с. Са̀довец, Луковитско; **Проганя** [Прòгън'ъ], Белослатинско (Иванова 2009).

Двусъставни: *А̀ндрèев прòган, Й̀дтов прòган.*

#прòгон – *Прогона* [Прòгонъ] – 1) Бив., СИ 0,5 – лозя и път, по който минава добитъкът за паша; 2) Ор., И 2 – ниви и път за добитъка. **Член.** от *диал. прòгон* 'пътека, по която изкарват добитъка на паша' (РРОДД); *обл. прòгон* 'пътека за добитък между нивите' (БТР); **прòгон** 'пътека, път между ниви' (РБЕ т.4).

Още: **прòгон** 'път или свободно място за минаване на добитъка от селото към пасището' (Смолско, Пирдопско), **прòгун** 'известен простор при орането' (Тиквеш). – Поствербални образувания от *проганя(м), прогоня*, производни от *гоня* (БЕР т.5).

#прòкар – *Прокара* [Прòкъръ] – 1) Бегл., СЗ 2; 2) Горт., З 0,5; 3) Кр., З 3 – поляна, по която се върви към общинската земя; 4) Пис., С 1 – поляна за изкарване на добитъка за паша. **Член.** от **прòкар** *диал.* 'път, място за преминаване на добитък; прòгон' (РРОДД); от *обл. прокàр* 'път, пътека за изкарване добитъка на паша' (БТР), с отмет на ударението. Вж. **Прокара** [Прòкъръ] в Луковитско (Иванова 2009).

Още: **прòкар** 'път, пътека за изкарване на добитък на паша'; **прòкър** 'проход, място, пътека в обработена земя' (Троян). – Поствербално образувание на *прокарам*, произв. от *карам*. – За образуванието на сем. сврн. *прогоня* : *прòгон* (БЕР т.5).

#пр̀дище – *Пр̀дището* [Пр̀д̀ш̀тету] – 1) Дис., З 0,2 – чакълеста, пясъклива нива; 2) Пел., С 2 – ниско място край реката; 3) Търн., С 0.2 – поляна. **Член.** от *нар. пр̀дище* 'място, където е текла река и е наслоила пясък и дребни камъни' (БТР). Вж. **Пр̀дището** [Пр̀д̀ш̀тету] в Луковитско (Иванова 2009).

Още: **пр̀дище** 'сухо място от нанос на пясък и кал при наводнение от река' (Ломско), 'островче в реката, покрито с пясък и дребни речни камъни' (Врачанско); **п̀р̀дище** 'речен нанос' (Тете-

венско, Ботевградско), 'довлечени от водата пръст, тиня, пясък' (Гоцделчевско); **пърдище** название на почва (Гоцделчевско); **прудище** 'пусто, запустяло място' (Брезнишко, Трънско); **прадище** 'пясък и камъни, навлечени от порой' (Ботевградско, Врачанско); **спрудище** 'пясък, камъни, навлечени от порой' (Ботевградско) с подвижно, начално *с* (както срхрв. диал. **спруд** 'пясъчен нанос в река, плитко песъчливо дъно'; **изпрадище** название на почва (Челопечене, Софийско); МИ: **Пръдище** (Оряховско, Ловешко, Монтанско), **Пръдището**, **Пръдището** (Белослатинско), **Прадището** (Врачанско), **Пърдището** (Оряховско, Монтанско); СелИ: **Пърдището** (Тетевенско).

от **стб.** със значение 'песъчлив бряг' (Miklosich, Lex. PSI) с увел. или експрес. наст. *–ище* или тавтологично образуване и съответстващ развой на голяма носовка (БЕР т.5).

#разкъл – Разколя [Р`аскул`ъ] – 1) Бегл., Ю 1 – гора и нива на кръстопът; 2) Горт., Ю 4 – спорни ниви и гора; [Р`аскуй`ъ] – 3) Пел., С 6 – суха падина, през която минават няколко черни пътя и се образува кръстопът (с промяна на л' в й). **Член.** от *диал.* **разкъл** 'разклонение на път, кръстопът' (ПРОДД) с отмет на ударението.-

Още: **разкъл** 'раздор, несъгласие; кръстопът; отстъпление от общоприета религия или учение, ерес'; 'място, дето се кръстосват някоколко улици в селото' (Макоцево, Софийско). – Произв.: **разкълница** 'трева като детелина, която според вярването била вълшебна – който я намери, всичко може да направи' (Горна и Долна Василица, Ихтиманско).

от **arz* (срвн. *раз-* гл. предст., означаваща насочване на действието в различни посоки, **стб.** раз-) и **kalti*, **kalja* (коля) (БЕР т. 6).

#раст – Растака [Р`астак`ъ] – Кр., З 2,5 – нива на мястото на дъбова гора. **Член.** от **раста** и топон. наст. *-ак*. Срвн. с **растница** 'млада гора, дъбрава' (РБЕ т. 5, 1978), както и с **растлè** 'младо дръвче, фиданка' (ПРОДД).

Още: **раст`а** 'ставам по-голям; (за растение) вирее'; стб. **расти** 'раста'. – Произв. **раст** 'тънка вейка за плет, за ограда; прът, пръчка'

(стб. растъ – срхрв. *râst* 'растение'), **ра̀зба** 'растение' (Банат), **ра̀слица** 'растеж' (Банско), **ра̀стък** 'първа младочка, която израства от семето или корена на растение' (Геров).

От *праслав.* **arsti*, **arstq* (БЕР т.6).

#**ро̀го̀л** – **Ро̀гуля** [Руго̀л'ъ] – 1) Кр., И 1 – ливада, обградена от трите страни с река; 2) Лас., З 3 – ниви между два дола. От *обл.* **ро̀го̀л** 'вътрешен кът на помещение, ъгъл' (БТР); **ро̀го̀л** 'рог, кът, къоше на нещо' (РБЕ т.5).

Още: **ро̀го̀л** 'ъгъл на стая, място, нива, ливада, гора; ъгловите краища на дреха, кърпа, покривка и др.' (Тетевенско), 'ъгъл, кът' (Ловешко, Белослатинско); 'пасище, краище' (Троянско), **ро̀го̀бѝ** 'ъгъл' (Плевенско); **ро̀го̀бѝ** 'ъгъл' (Врачанско); **ро̀го̀бля** 'овца с рога' (Трънско).

от *праслав.* **raguljā*, произв. от **ragъ* (рог)(БЕР т.6).

#**ру̀дина̀** – **Ру̀дината** [Рудинь'тъ] – 1) Бърк., ЮЗ 3 – хълмиста местност, гора; 2) Пелш., ЮЗ 5 – пасище и каменна кариера; 3) Тод., И 2 – баир, зает от ниви. *Член.* от *нар.* **ру̀дина̀** 'горска поляна; планинско пасище' (РРОДД).

Още: **ру̀дина̀** 'планинско пространство, обрасло с къдрава трева' (Банско), 'планинска равнина, покрита с трева и без гора' (Прилеп); **ру̀дина̀** 'равнина на високо място, обрасла с ниска трева' (Софийско); **ру̀дина̀** *диал.* 'равнина на планина с хубава паша; планинско пасище' (Геров). – Произв.: често в МИ – **Рудин** (Годечко), **Рудина** (Елинпелинско, Годечко, Луковитско), **Рудината** (Карловско, Софийско, Ботевградско, Кулско, Белослатинско, Плевенско, Врачанско), **Родината** (Кулско, Софийско, Севлиевско, Луковитско), **Рудине** (Трънско), **Рудинката** (Кулско), **Рудинското** (Оряховско). – Срхрв. **ру̀дина̀** 'поле, поляна', *диал.* **ру̀дина̀** 'мека пръст', често в МИ. – Според Ст. Младенов, ЕТР 564, от **руд** 'къдрав' с вторично значение 'хубав', или от ие. **reu-dh-* 'требя, разчиствам (гора)'. (БЕР т.6).

#**ру̀ба̀** – **Ру̀пѐжа** [Рупѐжъ] – Пелш., Ю 2 – каменисти поляни, постоянно свличащи се. От *нар.* **ру̀ба̀** 'тясна и стръмна долчина,

изровена от планински порой' (БТР), с топон. наст. *-еж*; **рѡпа=рѡпа** 'дупка, локва, яма; падина' (РБЕ т.5).

Още: **ру'па** 'яма, трап' (Кюстенделско), 'водна бразда по планински склонове' (Софийско), 'различно дълбока и широка вада, изровена от порой' (Пирдопско). – Произв.: **рупак** 'местност с рупи' (Ботевградско), **рупалка диал.** 'малък ров' (К. Петканов), **ру'пичка** (Дедеагачко); МИ: **Рупата, Рупите, Рупето** (Мървашко), **Рупани** (село в Южна Албания). – Срхрв. *рѹпа* яма, словен. *rupa* яма, падина с вода, рус. *рѹпа* яма за картофи.

от *праслав.* **rupā*. (БЕР т.6).

#скок – Скока [Скѡкъ] – 1) Бегл., ЮИ 1,5; 2) Лас., 3 3,5; 3) Рал., И 0,5 – малки водопади в местните рекички. Член. от *обл.* **скок** 'наклон на река, където водата скача надолу' (БТР).

Още: **скок** 'място, където има водопад' (Врачанско), 'водопад' (Гоцеделчевско, Разложко, Благоевградско, Смолянско, Еленско, Троянско, Тетевенско), 'водопадче' (Ботевградско), 'скален праг, от който пада вода' (Габровско), 'речен праг' (Троянско), 'планински поток' (Пирдопско), 'стръмен склон' (Ловешко), 'тъсно място, където се прескача река' (Гоцеделчевско, Разложко, Смолянско), **скуѡк** 'водопад' (Крумовградско). – Произв.: **скока̀ло** 'водопад' (Дряновско, Смолянско); МИ: **Скѡка** в с. Кърчово, Валовишко, в с. Могилица, Смолянско, **Скока̀** в Троянско, Луковитско, Пещерско, **Скѡкат** в Копривщица, **Скѡко** в Берковско, **скокѡн** в с.Средок, Смолянско, **Скѡкут** в с. Лесково, Гръцка Македония, **Скокѡт** Златоградско, **Скѡкля**, Ломско. – Срхрв. *skok* скок, словен. *skok* също, рус. *скок* скок.

от *праслав.* **skakъ*. (БЕР т.6).

#слѡтина – Слатина [Слѡтинъ] – Кърт., ЮИ 1 – нива и гора. От *обл.* **слѡтина** 'извор, от който водата не блика, а изтича бавно; ниско място, където се стича околната вода' (БТР). – Среща се в целия славянски свят макар и с променено значение (Ангелова-Атанасова 1996:102)

Двусъставни: *Бѡнов слѡтин* (преосмислено като същ. от м.р.).

#средòка – Средоката [Средòкътъ] – 1) Лас., СИ 1 – нива между две чуки; 2) Ник., З 0,3 – сух плитък дол, разделящ местността *Трънето* на две равни части. Срвн. **Средòката** в Луковитско. Член. от **средòка** 'средна местност', от **средòк** (Иванова 2009); **Средо'кът**, Казанлъшко (Константинова 2008).

#средорèк – Средорек [Средурèк] – Кам., СИ 1 – ливада между две рекички. От *нар.* **средорèк** 'място, оградено от ръкавите на река; остров в река' (ПРОДД, РБЕ т.5, БТР). Срвн. **Средорèка** в Луковитско, Белослатинско, Ломско (Иванова 2009), **Средорèко**, Брезнишко (Велев 2009).

#странà – Страната [Стърнàта] – Обн., И 2 – ниви в равнинна местност в края на землището. Член. от **странà** 'място не в средата, а към някой край' (БТР 1976); вж. още *обл.* **странà** 'земля, държава, крайнина, краище', с метатеза (РБЕ т.5). Срвн. **Страна'**, **Стрàна**, Брезнишко (Велев 2009); **Стрàната**, Пещерско (Балкански, Цанков 2007).

#стùбел – Стубеля [Стòбел'ъ] – Д.Д., З 4 – извор с дървен чучур. Член. от *нар.* **стùбел** 'чучурка на чешма' (ПРОДД); **сùтбелъ** 'широкъ шюпъль, идлъбанъ дънеръ отъ дъбъ или букъ, турнътъ на изворъ, за да тече водътъ прязъ него, или на кладенець на устието; стубла, стублица' (РБЕ т.5). Срвн. **Стùбеля** [Стòбел'ъ], **Стùбеля** [Стòбейъ] (с преход на л в й) в Луковитско (Иванова 2009); **Стùбел**, **Стùбело**, **Стублè**, **Стùбол**, **Стùбъл**, Брезнишко (Велев 2009); **Стùбела** в Казанлъшко (Константинова 2008); **Стùбела** [Стубълъ] в Поповско (Димитрова-Тодорова 2006); **Стубела** в Д. Оряховица, Лясковец, Козаревец и др. В Горнооряховско – паралели има в Сърбия, Словения, Черна гора (Ангелова-Атанасова 1996:103).

#стùбла – Стублата [Стùблътъ] – 1) Асп., С 0,2 – плодородна местност в равнина; 2) Бегл., И 1; 3) Бох., ЮЗ 1; 4) Ник., И 0,2; 5) Пелш., З,6 – извори, в които е поставена дървена чучурка. Член. от *нар.* **стòбла** 'плитък кладенец или извор с дървена или каменна чучурка' (БТР); **стùбла** = **сùтбелъ** 'широкъ шюпъль, идлъбанъ

дънеръ отъ дъбъ или букъ, турнѣтъ на изворъ, за да тече водѣтъ прязъ него, или на кладенецъ на устието; стубла, стублица' (РБЕ т.5); **стѹбла нар.** 'плитѣкъ кладенецъ с дървен или каменен кръг' (ПРОДД) – вж. **стѹбеля**. Срвн. **Стублата** [Стѹблѣтъ] в Луковитско (Иванова 2009); **Стублата** [Стѹблѣтъ] в Поповско (Димитрова-Тодорова); **Стублата** в Казанлъшко (Константинова 2008); Праматарска стубла в Железарци, Горнооряховско – Стубла разпространено в Сърбия, украинна и Белорусия (Ангелова-Атанасова 1996:103).

Малка част от диалектните думи са регистрирани *само в дружествени топонимични названия*:

#слон – Банчовия *слон* [Банчувее слѹн] – Ник., Ю 4,5 – най-равната част от дълга нива, притежание на Банчо. От *обл. слон* 'покрив, подслон, сушина; зимна кошара за дребен добитък в гора' (БТР); **слонѣ** 'ограда съ зимовище въ горѣ за овця, козы, за добитѣкъ; саякошара, къшла, бачия' (Героу, РБЕ т.5).

#трѣнѹца – Бояджийска *трѣнѹца* [Буйѣ...ийскѣ трѣнѹца] – Г.Д., С 5 – трѣнѣсала нива, собственост на местния бояджия. От *диал. трѣнѹца* 'място, обрасло с трѣни, трѣнак' (РБЕ т.5); **трѣнѹца** 'място, обрасло с трѣнѣ; трѣнак' (Героу, РБЕ т.5).

#присѹе – Гърковото *присѹе* [Грѣкувуту присѹи] – Бърк., ЮЗ 3 – гѣста гора на висока хълмиста местност. // **Дѣлгото присѹе** [Дѣлгуту присѹе] – Бегл., ЮИ 3 – дълга ивица от пасища, огрявани от слѣнцето. От *нар. присѹи* и *присѹе* 'място, обѣрнато на слѣнце' (ПРОДД); **присѹе** и **присѹи** 'място, изложено на слѣнце, на припек', противоп. на *усѹе* (БТР).

#сѣрей – *Серейската* долчина [Сѣрейскѣ дулчѣнѣ] – Бегл., С 2 – пасище в малка долчинка, където подстригвали овцете. От *нар. сѣрей* 'засѣхнала пот и мазнина по вълната на овцете' (ПРОДД).

#чернѹка – Такѣвите *черники* [Так'увити чирнѹки] – Пел., И 2,6 – ливади. От *диал. чернѹка* 'черница' (БТР).

Като диалектна лексика *с праславянски (общославянски) произход* можем да посочим следните примери (справката е направена в Български етимологичен речник, БАН, С. – БЕР):

бланà – **bol-na*; **бъднè** – **bъdъn*; **задънка** – от дъно **dъno* от **dъbno*; **зъмя** – **zъmjā* от един произход със *земя*, *змяя*; **клѹсавица** – от клиса – **къл-јь*; **крѹвул** – от крив **krivъ*; **къбел-****къл-бълъ*; **раст, раста** (вж. **Растака**) – **arsti*, **arsta*; **рогòл** – **raguljā*, произв. от **ragъ* (рог); **рòпа** – **rupā*; **скок-** **skakъ*.

Голям е броят на диалектната лексика, която представлява *изконно, домашно наследство*. Тук могат да се обособят две групи: с ясна словообразователна структура и с непрозрачна словообразователна структура.

С ясна словообразователна структура можем да посочим следните: **вървѹще, грѣстѣлник, дръмка, минушка, мъртвѹца, напòй, орнѹца, прѹсад, прòган, прогон, прòкар, средòка, средорèк, трънѹца, чернѹка**. В посочените примери се открояват наставки, характерни за западните, рупските и отчасти мизийските диалекти (към които принадлежи разглежданият – плевенският регион): **-ул (кривул), -ушка, (минушка) -ок (оброк(Стойков))**. Интересна група представляват няколко диалектни лексеми, които са образувани от домашна лексика, но без наставка **полугар, присад, проган, полугàр прогон**. От домашни думи, чрез композиране (в българските диалекти броят на сложните думи е много ограничен), има само една дума: **средорек**.

С непрозрачна словообразователна структура: **гред, млàка, обрòк, òбрът, присòе, прѣдище, слàтина, странà, стѹбел, стѹбла, слон, сèрей, нерèзина**.

II. ДИАЛЕКТНА ЛЕКСИКА С ЧУЖД ПРОИЗХОД

От *чужд произход* са регистрирани само няколко лексеми в едносъставни съчетания: от *турски език* – **афъска** (вж. **Афъското**); **кесѹк** (вж. **Кесика**); **отлàк** (вж. **Отлака**), от *гръцки език*: **пангàл** (вж. **Пангала**).

афъзка – **Афъското** [Ъфъшкуту] – Бук., Ю 0,5 – хълм с пасища, някога със засадени дървета афъзки. **Член.** от *обл.* **афъзка** ’вид

едра топчеста джанка', от *тур.* (БТР); *диал.*, **афъзка** 'вид сливово дърво' (РБЕ т.1) с фонетична промяна *с > ш*. От **афъзка** 'вид бяла едра слива' (БЕР т. 1).

кесѝк – **Кесика** [Кисѝкъ] – Л., И 3 – низина в пресечена местност между р. *Осъм* и *Бутовския баир*. **Член.** от *диал.* **кесѝк** 'място, където е засечена главната вада, за да се отбие вода в лехите на зеленчукова градина'. От *тур.* *kesik* 'отрязан, пресечен' (БЕР т.2). Вж. още *Кесѝк кая* 'Сечен камък, гориста височина с отсечен камък, при Габарево, Казанлъшко (Константинова 2008), *Кесѝ кору*', ниви от изсечена гора при Гагово, Поповско (Димитрова-Тодорова 2006).

#**отлѝк** – **Отлака** [О'тлъкъ] – 1) Върб., ЮЗ 1 – равно пасище с хубава трева; 2) Л С 4 – мочурлива поляна, някога – хубаво пасище. **Член.** от *диал.* **отлѝк** 'пасище', от *тур.* *otlak* (РРОДД; Н. Геров, РБЕ т.3), с отмет на ударението.

пангѝл – **Пангала** [Пънгѝлъ] – Пет., СИ 1 – лозя и овощни градини. **Член.** от *диал.* **пангѝл** = **пангѝр** 'масичка при входа на черква, където продават свещи', от *гр.* (РЧД; Геров, РБЕ т.4; РРОДД).

Още: **пангѝр** 'място в църквата, където се продават свещи' (1875, сп. Читалище; Самоков; Котел; Страхилово, Свищовско; Шумен), 'каса, където се плаща' (Самоков), **пангѝрь** 'място в църква, където се продават свещи' (Странджа), **пангѝл** 'място в църквата, дето се продават свещи и се държат дискосите' (Геров), 'черковно приспособление' (Мандрица, Ивайловградско). – Произв.: *пангѝлец* умал. (Геров). – От нгр. *παγκάρι(ον)* 'сандък; каса; щанд в църква, където продават свещи', а то произв. от нгр. *πάγκος* 'работна маса; скамейка; щанд', което е заето от итал. *banco*; срв. Ст. Младенов, ЕТР 410, който обяснява бълг. дума от новогръцки и привежда нгр. *πάγκος* (БЕР т.5).

Възможно от гр. *πάγκαλος* 'много хубав, прекрасен', от което Пр. *Пангала*. – вж. *Пангаловата воденица*, при с. Конѝк, Поповско (Димитрова-Тодорова 2006).

Както се вижда от изнесения материал, Плевенската топонимия си остава българска по произход. Топонимичният материал

сочи, че не е прекъсвана връзката между старата славянобългарска и новата българска топонимия. Преобладаващата част от названията подчертава домашния, българския характер на топонимията в Плевенско през изминалите исторически епохи.

БИБЛИОГРАФИЯ

Ангелова-Атанасова 1996: М. Ангелова-Атанасова. Топонимията на Горнооряховско. С., 1996.

Балкански, Цанков 2007: Т. Балкански, К. Цанков. Местните имена от пещерското краище. В. Търново. 2007.

БДА: Български диалектен атлас. т. 1 – 1964; т. 2 – 1966; т. 3 – 1975; т. 4 – 1981. БАН. С.

БДА: Български диалектен атлас. Обобщаващ том. I–III фонетика, акцентология, лексика. С., 2001.

БЕР: Български етимологичен речник. БАН. С.

БТР: Български тълковен речник. С., 1976.

Бояджиев 2008: Т. Бояджиев. Езикова ситуация у нас в исторически и съвременен план и европейската езикова политика. – <http://www.balgarskieszik.org>, 2008, кн.2.

Бояджиев 1987: Т. Бояджиев. Схващания за диалекта. – В: Между диалектното и книжовното. С., 1987.

Геров: Н. Геров. Речник на българския език. С. (фототипно издание). т. 1 – 1975; т. 2 – 1976; т. 3 – 1977; т. 4 – 1977; т. 5 – 1978.

Димитрова-Тодорова 2006: Местните имена в Поповско. С., 2006.

Иванова 2009: Н. Иванова. Местните имена в Луковитско. В. Търново, 2009.

Ковачев 1982: Н. Ковачев. Българска ономастика. В. Търново, 1982.

Петкова 2010: А. Петкова. Местните имена в Плевенско. В. Търново, 2010, 263 с.

Петкова 2006: А. Петкова. Към езиковата характеристика на топонимите в Плевенско. – В: Йорданка Маринова. Изследвания по случай нейния седемдесетгодишен юбилей. Университетско издателство “Св. св. Кирил и методий”, В. Търново, 2006, 264–276.

Петкова 1996: А. Петкова. Промени на латералните съгласни в говора на с. Петърница, Плевенско. – В: Научна сесия “Акад. Юрдан Трифонов (1864–1949)”. Плевен, 24 ноември 1994, Враца, 1996.

РБЕ: Речник на българския език. БАН. С. (т. 1 – т. 13).

ПРОДД: Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. С., 1976.

РЧД: Речник на чуждите думи. С., 1976.

Стойков: Ст. Стойков. Българска диалектология. С., 1993.

ORIGIN OF THE DIALECT VOCABULARY IN THE PLEVEN'S TOPONYMY

Aneliya Petkova

(Veliko Tarnovo, Bulgaria)

In this work we investigate the origin of a dialect that sets the foundations for toponyms in the Pleven region. Words from local and foreign dialects are found here with majority of them being from local dialects (common Slavonic and Old Church Bulgarian) and foreign dialects being constraint and deriving from Turkish and Greek languages. This shows Bulgarian origin of place names in the Pleven region.